

КРАСНЯК

Олена Петрівна
krasnyaklena@gmail.com

УДК 664.1:631.151.6

ОПТИМІЗАЦІЯ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН ІНТЕГРОВАНІХ
ФОРМУВАНЬ У БУРЯКОЦУКРОВОМУ ПІДКОМПЛЕКСІOPTIMIZATION OF ECONOMIC RELATIONS OF ORGANIZATIONS IN
SUGAR-BEET SUBCOMPLEXк.е.н., доцент, Вінницький
національний аграрний
університет

Стаття присвячена дослідженню економічних взаємовідносин інтегрованих формувань у бурякоцукровому підкомплексі країни. Обґрунтовано нормативно-правове законодавство, що регулює державну політику щодо виробництва, продажу та проведення експортно-імпортних операцій на ринку цукру.

Проведено оптимізацію економічних взаємовідносин за запропонованими критеріями очікуваного прибутку, що дасть можливість обґрунтувати резерви зниження витрат та збільшення обсягів реалізації цукру.

Статья посвящена исследованию экономических взаимоотношений интегрированных формирований в свеклосахарного подкомплекса страны. Обосновано нормативно-правовое законодательство, регулирующее государственную политику в отношении производства, продажи и проведения экспортно-импортных операций на рынке сахара. Проведена оптимизация экономических взаимоотношений по предложенным критериям ожидаемой прибыли, что позволит обосновать резервы снижения затрат и увеличения объемов реализации сахара.

The article is devoted to the study of the economic relations of integrated formations in sugar-beet subcomplex of the country. The normative-legal legislation regulating the state policy concerning production, sale and conducting of export-import operations on the sugar market is substantiated. The optimization of economic relations is carried out according to the proposed criteria of expected profit that will give an opportunity to substantiate the reserves of lowering costs and increasing the volume of sales of sugar.

Ключові слова: бурякоцукровий підкомплекс, взаємовідносини, державне регулювання, оптимізація

Ключевые слова: свеклосахарный подкомплекс, взаимоотношения, государственное регулирование, оптимизация

Keywords: sugar-beet subcomplex, relationships, state regulation, optimization

ВСТУП

Сучасний розвиток взаємовідносин в бурякоцукровому підкомплексі характеризується низкою кризових явищ, наслідками яких є збитковість виробників цукру та цукрових буряків; складністю утворених інтеграційних зв'язків, що охоплюють сфери взаємодії між виробником кінцевого продукту та виробниками сировини; значним зниженням прибутків цукрових заводів на фоні загального скорочення їх виробничих потужностей та зниження якості цукрової сировини, що надходить від сільськогосподарських товаровиробників на приймальні пункти. У зв'язку з цим необхідними є розробки прийомів та методів оптимізації щодо визначення майбутніх очікуваних результатів діяльності підприємств бурякоцукрового підкомплексу в цілому.

Вагомий внесок у дослідження теоретичних і практичних питань пов'язаних з формування взаємовідносин в бурякоцукровому підкомплексі знаходить своє відображення у наукових працях вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів: П.Т. Саблук [1;2], М.Ю. Коденська [2], Є.В. Імас [3], В.І. Власов [2], М.І. Пугачов [4], С.Л. Дусановський [5], проте питання є досить актуальним на сьогодні і потребує більш глибокого аналізу та обговорення.

МЕТА РОБОТИ полягає у комплексному вивченні існуючих взаємовідносин між сільськогосподарськими товаровиробниками цукросировини та переробними підприємствами та в результаті дослідження запропоновано методіку оптимізації їх взаємовідносин.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Теоретико-методологічною основою роботи є наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених, матеріали періодичних видань, ресурси Internet, нормативно-правові акти України з проблем регулювання взаємовідносин. У процесі дослідження використано методи структурно-логічного аналізу, економіко-математичного моделювання, монографічний, порівняння та узагальнення отриманих результатів.

РЕЗУЛЬТАТИ

Нині основним документом, що регулює державну політику щодо виробництва, продажу та проведення експортно-імпортних операцій на ринку цукру, є Закон України «Про державне регулювання виробництва і реалізації цукру» зі змінами та доповненнями [6].

Законодавчо бурякоцукровий підкомплекс визна-

чено як сукупність господарюючих суб'єктів усіх форм власності, які вирощують цукрові буряки, займаються їх переробкою на цукор і здійснюють його реалізацію. В Україні механізму немає субсидування експорту цукру. Внутрішній ринок цукру субсидується за рахунок квот, які було введено у 2000 році та діє по теперішній час. За квотами розподіляються обсяги виробництва цукру між областями, цукровими заводами та виробниками цукрових буряків. Кабінетом Міністрів встановлюються щорічно мінімальні ціни купівлі-продажу на цукор та цукровий буряк, у разі зниження яких стосовно товаровиробників застосовують штрафні санкції. Високим внутрішнім цінам відповідають високі ставки імпортного мита (близько 300 євро/т). Незважаючи на підтримку державою внутрішнього ринку обсяги виробництва є меншими за внутрішні сукупні потреби. Для повного забезпечення внутрішнього ринку, введено квоти на пільговий імпорт цукру-сирцю, який потрапляє в Україну на давальницьких умовах. При цьому вироблений кінцевий продукт із цукру-сирцю має бути вивезений з митної території України. Проте спостерігається різниця в кількості імпортованого цукру та експортованого виробленого кінцевого продукту, у результаті чого частина належного для експорту цукру залишається на території України.

Сільськогосподарські підприємства України за останні роки віддають перевагу більш прибутковим сільськогосподарським культурам (зерновими, соняшнику, сої та ін.), внаслідок чого питома вага посівних площ під цукрові буряки знижується. Урожайність цукрових буряків є низькою, а технологічна якість не завжди відповідає нормативам вмісту цукристості. Валовий збір цукрових буряків не може забезпечити виробничі потужності всіх цукрових заводів, які мають великі фіксовані витрати і працюють не більше 3-5 місяців на рік відразу після збору буряків.

В такій ситуації одним із необхідних заходів є системна реорганізація бурякоцукрового підкомплексу із залученням додаткових інвестиційних вкладень, створення регуляторних механізмів підтримки з боку держави, розробка нових моделей господарських механізмів на основі об'єднань сировинних зон та виробничих потужностей переробки.

Метод оптимізації є одним із потужних механізмів формалізації економічних систем. Модель системи бурякоцукрового підкомплексу повинна ґрунтуватись на чітко визначеній вертикальній інтеграції та мати ознаки:

- елементами комплексу є цукрові заводи, сільськогосподарські виробники, пункти приймання сировини від сільськогосподарського виробника до заводу;
- за кожним заводом закріплено зону вирощування буряків, що дозволяє обмежити вирощування бурякосировини в розрахунку на виробничі потужності у межах відповідної квоти;
- кожен цукровий завод здійснює приймання сировини у межах своєї зони і виробляє цукор у межах виділеної квоти, при перевищенні якої виготовлений цукор створює резерв для подальшого

розподілу поза межі державних потреб;

- цукровий буряк повинен відповідати вимогам технологічної якості, відповідно до стандартизації його цукристість має бути не меншою 16%;
- при доставці сировини на цукровий завод через приймальний пункт можливим є втрати транспортування та зберігання, обсяг яких є не більшим 2,5%;
- критерій ефективності комплексу має відображувати розмір прибутку (або похідних від прибутку) як різницю між вартістю сировини за ціною сільськогосподарського виробника та вартістю виходу цукру (цукрози).

Цільова функція очікуваного прибутку в галузі цукровиробництва повинна враховувати налагоджуваний механізм взаємодії цукровиробників та сільськогосподарських виробників, що забезпечують сировинну базу виробництва.

Оцінка ефективної діяльності господарств по вирощуванню цукрових буряків безперечно залежить від дотримання технології виробництва. Внаслідок чого має бути гарантований рівень цукристості буряків, що доставлені на стаціонарні або пересувного типу бурякоприймальні пункти цукрових заводів, а також запас сировини забезпечений валовим збором у відповідності з виробничими потужностями заводів.

Оцінка ефективності роботи цукрового заводу ґрунтується на мінімізації втрат маси цукрових буряків та цукру на всіх ділянках приймання, зберігання, внутрішньозаводського транспортування та переробки, а також вмістом цукру в меласі. Узагальнюючим показником при цьому є коефіцієнт виробництва цукрози, виражений у відсотках до кількості цукрози у заготовленій сировині в зоні заготівлі цукрового заводу.

У такому разі формалізований вигляд цільової функції буде враховувати обсяг цукру, виготовленого на цукровому заводі, біржову ціну реалізації однієї тони цукру, очікуваний обсяг виручки від реалізації цукру, валовий збір цукрового буряку по всій зоні вирощування, ціна реалізації однієї тони цукрового буряку, який був вирощений в зоні цукрового заводу всіма сільськогосподарськими виробниками, які вирощують цукрові буряки якістю ДСТУ4327:2004 Національний стандарт України «Коренеплоди цукрових буряків для промислового переробляння. Технічні умови» [7] та сировиною відповідно до договорів контрактиції строком не менше 5-ти (3-х) років, очікуваний обсяг витрат по заготовленню сировини на цукровому заводі, очікуваний обсяг всіх операційних витрат заводу за виключенням витрат по заготівлі сировини.

При цьому необхідно врахувати систему обмежень яка включає:

1. Обмеження по забезпеченню мінімальних втрат прийнятої сировини від сільськогосподарського виробника до моменту її переробки на цукровому заводі, що враховує кількість сировини (цукрового буряка), що була заготовлена цукровим заводом для переробки, коефіцієнт втрат буряків при зберіганні та транспортуванні на приймальні пункти.
2. Обмеження по забезпеченню нормативних втрат транспортування та зберігання при доставці

цукрових буряків, які не повинні перевищувати 2,5%, при врахуванні нормативного коефіцієнта втрат цукрових буряків при зберіганні та транспортуванні.

3. Обмеження по забезпеченню необхідного рівня цукристості у відповідності до технологічних норм вирощування буряків та їх переробки з урахуванням коефіцієнта виходу цукру, що характеризує кількість цукрози, виробленої із сировини цукрового буряка, в відсотках до її маси, дигестія буряків при прийманні на бурякоприймальний пункт цукрового заводу, коефіцієнт врахованих втрат цукру у виробництві, коефіцієнт вмісту цукру у мелясі, коефіцієнт, що враховує різницю між дигестією при прийманні та виходом цукру.

4. Обмеження по забезпеченню нормативних втрат цукру у виробничому циклі з врахуванням нормативного коефіцієнту врахованих втрат цукру у виробництві, що не повинен перевищувати 2,5%.

5. Обмеження по забезпеченню рівня виходу цукрози із бурякомаси з 1 га посівної площі, що враховує вихід цукрози з 1 га посівів цукрових буряків зони вирощування цукрового заводу, посівна площа цукрових буряків зони вирощування.

6. Обмеження по забезпеченню рівня коефіцієнта виробництва цукрози, що визначений після завершення переробки сировини з урахуванням коефіцієнта виробництва цукру.

7. Обмеження по запланованих операційних витратах, які заплановані на виробництво певного обсягу цукру на цукровому заводі, за винятком вартості сировини.

8. Обмеження по обсягах виробництва у межах забезпечення внутрішньої потреби (квоти А), з урахуванням передбаченого обсягу виробництва цукру для цукрового заводу у межах квоти «А» за планом розподілу та забезпечення переробки цукрових буряків урожаю поточного року.

Оцінені результати діяльності цукрових заводів будуть свідчити про те, на скільки існуюча квота на виробництво цукру може забезпечити відповідний рівень прибутковості заводів навіть при існуючих рівнях мінімальних цін. У разі прибуткової діяльності обсяг виробництва цукрових заводів має бути збільшений.

Для отримання оптимальних характеристик сільськогосподарські підприємства мають збільшити не тільки якість, а й кількість цукрових буряків, внаслідок чого вихід цукрози з 1 га посівів має в середньому зрости до 3,3 т при рівні цукристості не менше 16% та при зростаючій динаміці урожайності. Ефективність виробництва цукрових буряків відображується на заготівлі маси бурякосировини, збільшення якої є можливим за рахунок зменшення втрат при перевезенні буряків від місця збору до приймальних пунктів заводів. Середній нормативний коефіцієнт втрат дорівнює 2,5%. Проте для багатьох заводів він є вищим в середньому на 1÷2,5%. Більшість цукрових заводів не використовують до 30% виробничих потужностей, що спричинено недостатньою кількістю заготовленої сировини, відсутністю можливостей для її зберігання, відносно далекою відстанню до заготівельних пунктів (заводи мають відстань перевезень понад 32 км).

У зв'язку з цим актуальною є потреба у чіткому визначенні пріоритетних напрямів розвитку бурякоцукрового підкомплексу, основними серед яких мають стати: надання характеристики основним структурним елементам системи бурякоцукрового підкомплексу; встановлення правових засад щодо укладання та виконання договорів між сільськогосподарськими товаровиробниками та цукровими заводами; формування механізмів кредитування внутрішнього ринку та експортних операцій з цукром та ін.

ВИСНОВКИ

Отже, враховуючи вищесказане ми вважаємо, що проведення оптимізації взаємовідносин за запропонованими критеріями очікуваного прибутку дасть можливість обґрунтувати резерви зниження витрат та збільшення обсягів реалізації цукру при порівнянні оптимальних та фактичних результатів діяльності всіх суб'єктів діяльності бурякоцукрового підкомплексу.

Список використаних джерел

1. Саблук П.Т. Міжгалузеві відносини / П.Т. Саблук, С.В. Шолудченко // Агропромисловий комплекс України: стан, тенденції та перспективи розвитку: інформ.-аналіт. зб. Вип. 4. – К.: ІАЕ, 2000. – С. 25–30.
2. Цукробурякове виробництво України: проблеми відродження, перспективи розвитку: Монографія / П.Т. Саблук, М.Ю. Коденська, В.І. Власов та ін.; За ред. акад. П.Т. Саблука, проф. М.Ю. Коденської. – К.: ННЦ ІАЕ, 2007. – 390 с.
3. Імас Є.В. Перспективи цукробурякового підкомплексу в Україні // Агропромисловий комплекс України: стан, тенденції та перспективи розвитку / [за ред. П.Т. Саблука та ін.]. – К.: ІАЕ УААН, 2000. – С. 168–171.
4. Пугачов М.І. Інтеграційні альтернативи для АПК України в умовах світової економічної кризи / М.І. Пугачов, А.О. Мельник // Економіка АПК. – 2014. – №4. – С. 28–32.
5. Дусановський, С. Організаційно-економічні основи відродження цукробурякового підкомплексу регіону [Електронний ресурс] / С. Дусановський, Р. Баглей // Регіональні аспекти розвитку продуктивних сил України. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: <https://scholar.google.com.ua/citations?user=9F986mkAAAA&hl>.
6. Закон України Закон України «Про державне регулювання виробництва і реалізації цукру» / [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/22-2017-%D0%BF>
7. ДСТУ4327:2004 Національний стандарт України «Коренеплоди цукрових буряків для промислового перероблення. Технічні умови» / [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://metrology.com.ua/download/dstu-gost-gost-r/60-dstu/264-dstu-4327-2004>
8. Красняк О.П. Кластерний аналіз інтеграційних зв'язків в бурякоцукровому підкомплексі Вінницької області [Електронний ресурс] / О.П. Красняк // sophus. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: http://sophus.at.ua/publ/2014_12_16_lutsk/sekcija_4_2014_12_16/klasternij_analiz_integracijnikh_zv_jazkiv_v_burjakocukrovomu_pidkompleksi_vinnickoji_oblasti/77-1-0-1170.
9. Красняк О.П. Економічна суть інтеграції та напрямки поглиблення інтеграційних процесів в Україні [Електронний ресурс] / О.П. Красняк // Режим доступу до ресурсу: http://www.confcontact.com/2013-sotsialno-ekonomicheskie-reformi/1_krasnyak.htm